

Sfântul Grigorie de Nyssa

Omilie la Întâmpinarea Domnului, la Născătoarea de Dumnezeu și la dreptul Simeon

Cel înălțat la cele cerești prin cugetare[1], care prin disprețuirea[2] celor pământești s-a ridicat întru înălțimi, Pavel, mintea cea aleasă și primitoare de Dumnezeu[3], limba cea de Hristos mișcată, preafrumosul condei al scriitorului ce scrie degrab (Psalmul 44:2), care a caligrafiat Bisericii dogmele adevărului, săgeata de aramă din mâna Celui Puternic, care a dat o rană de moarte în inima stăpânitorului întunericului lumii acesteia, fulgerul care s-a arătat de la Ierusalim și până în Iliric sau, mai bine-zis, până la marginile lumii, glasul curat și puternic al tunetului dumnezeiesc din roata tainică a Evangheliei, care s-a rostogolit în întreaga lume[4], acesta [Pavel], grăind ca din înseși adâncurile raiului, unde a auzit cuvinte de nespus, sau, mai bine-zis, grăind ca de la însuși Tronul cel înalt al slavei, lângă care și stă, gătind o cinstită înainte-prăznuire pentru sfântul și împărătescul praznic de azi spre întâmpinarea Împăratului slavei, pregătește poporul Bisericii,

preoția cea împărătească, precum ar spune cineva, ca pe o pretainică adunare, pregătește ordinea, ritmul și buna armonie a viețuirii frumoase și zice:

„Fraților, nu fiți copii cu mintea, ci cu răutatea, la minte însă fiți desăvârșiți“ (I Corintheni 14:20). Căci așa vom deveni contrupești[5] și împreună-părtași (Efeseni 3:6) Dumnezeului celui desăvârșit și veșnic, Care a arătat firea desăvârșită a virtuții în Trupul Său omenesc și Căruia astăzi Îi săvârșim praznicul. El, în vremurile din urmă, S-a arătat în trup și Prunc, din Care e tot darul și desăvârșirea și spre a Căruia cinstire și slavă Biserica se adună. Cuvântul prorocesc rostit în chip adumbrit descrie arătarea Sa trupească de nou-născut prin trăsăturile desăvârșirii Lui dumnezeiești. Fiindcă zice: „Înainte ca Pruncul să cunoască binele și răul, va lepăda viclenia, va alege binele“ (Isaia 7:16), care este semnul de recunoaștere al celui mai înalt și desăvârșit discernământ și al celei mai adevărate chibzuințe. Marele apostol, când rostește cuvântul său de Dumnezeu insuflat, amintit mai înainte, ne îndeamnă către asemănarea cu El, fiindcă prin El ajungem să recunoaștem facerea noastră de către Dumnezeu după chipul și asemănarea Lui și să cunoaștem sfințenia covârșitoare a frumuseții Prototipului.

Căci precum în oastea împăratului, când se pregătește acestuia o gardă, se cuvine ca soldații să fie măreți, acoperiți cu coifuri de aur și aleși să poarte la vedere chipul lui, tot așa e nevoie ca și noi să ne preschimbăm prin înnoirea minții noastre și prin lepădarea omului nostru celui vechi, și prin arătarea, pe cât e cu putință oamenilor, a asemănării cu chipul dumnezeiesc, și, în acest fel, să luăm parte la praznicele mântuitoare și duhovnicești, pentru ca ele să ne fie, potrivit cuvântului prorocesc, „postul al patrulea și postul al cincilea și postul al șaptelea și postul al zecelea“ (Zaharia 8:19), spre bucurie și

bună prăznuire. Iar postul trebuie înțeles aici în mod anagogic[6] drept depărtare și înfrânare de la toată întinăciunea trupului și a duhului. Pentru că prin [postul] al patruilea și al cincilea, dar nu și prin al șaptelea și al zecelea, este arătată toată înțelegerea trupească și ușor de înșelat a simțurilor și aparența legată de viața prezentă[7].

Prin postul al patruilea [din luna a patra] învățăm viețuirea mai trupească și mai iubitoare de trup, fiindcă trupurile sunt alcătuite din patru elemente, iar numele postului al cincilea lasă să se înțeleagă ușurința cu care cad în înșelare simțurile (care sunt cinci la număr). Iar postul al șaptelea, potrivit și lui Solomon, arată timpul lumii acesteia, care se reia la fiecare șapte ani. Postul din luna a zecea arată curățirea simțurilor omului lăuntric, când se deschide spre cele dinafară, astfel încât ochiul minții să fie simplu și străveziu (curat), pentru ca întreg trupul să fie luminos, precum spune Evanghelia (Matei 6:22). În plus, auzul sufletului să se umple de bucuria și de veselia dumnezeiască, pe care și marele David s-a rugat să le audă, iar puterea de gustare a sufletului să se exerseze în bunătatea Domnului, așa cum cântărețul între proroci vestește: „Gustați și vedeți că e bun Domnul!” (Psalmul 33:8), și în simțirea bunei miresme a lui Hristos, pe care a mirosit-o dumnezeiescul Pavel, să se formeze obișnuința

mirosului, iar mâinile dinlăuntru ale discernământului să pipăie Cuvântul vieții, așa cum a spus Fiul Tunetului (1 Ioan 1:1)[8]. Pentru că prin exersarea[9] simțurilor duhovnicești întru acestea și prin depărtarea și înstrăinarea[10] de cele contrare lor se lucrează, s-a zis, postul cel lăudat de Dumnezeu, și așa se împlinește în noi izbânda de a fi prunci cu răutatea, dar cu înțelepciunea cea după Dumnezeu a fi desăvârșiți.

Astfel ne adapă marea înțelepciune a învățăturilor apostolice și profetice, țâșnită din izvoarele Duhului și care umple râul lui Dumnezeu cu ape tainice, care veselesc cu revărsările lor cereasca cetate a lui Dumnezeu, alcătuită din puterile cele mai presus de lume, așa cum am auzit în cântul psalmodiei (Psalmul 45:4-5). Pentru că sfânta adunare a puterilor celor de sus se bucură foarte de mântuirea oamenilor. Că așa au obiceiul cele cerești, să prăznuiască dimpreună cu cei de pe pământ, viețuirea îngerilor îmbogățind-o pe cea pământească. Adică, atunci când Dumnezeul nostru, Cel pe care L-a vestit mai dinainte prorocul, S-a arătat pe pământ și cu oamenii a petrecut (Baruh 3:28), îngerii, văzând fericirea cea de sus sădită pe pământ, glas înălțau: „Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu!“, și binevesteau „pe pământ pace“ (Luca 2:13 ș.u.) din pricina bunei voiri dumnezeiești venite între oameni. Astfel,

fericitele cete prăznuitoare ale sfinților îngeri se laudă cu dumnezeiasca lor slujire, pe care o săvârșesc în chip ales, cu totul curat și simplu, și, văzând în noi semnele adevăratei sfințenii, nu ne vor îndepărta și nu vor tăgădui să ne primească părtași la bucuria cea curată, precum a fost îndepărtat de la dumnezeiasca nuntă, în pilda evanghelică, cel cu haina murdară (Matei 12:11 ș. u.).

Și atunci când s-a plinit timpul arhetipic – cum s-ar spune – al sărbătorii de față, Cel ce este „în chipul lui Dumnezeu“ (Filipeni 2:6) și Care a luat chip de rob, Cel făcut Mijlocitor între Dumnezeu și om, Prunc fiind, a plinit răscumpărarea legată de patruzeci de zile. Cuvântul cel veșnic a venit la Templu dimpreună cu Născătoarea [Sa] și cu aducerea potrivită a jertfei rânduite, iar mai-marii cetelor fără de trup, plecându-și grumazul ca niște robi, li pregăteau nevăzut primirea cu mărire în chip vrednic de Dumnezeu și lăudau oceanul negrăitei înțelepciuni și depășirea rânduielii vremelnice a literei Legii și arătarea tainei ascunse în Dumnezeu, Care pe toate le-a făcut. Amintirea acesteia prăznuind noi astăzi, să ne îndulcim de contemplațiile duhovnicești la fel cu netrupeștile minți și, slăvind măreția minunilor dumnezeiești, să le fim părtași vrednici, nu cu ochiul sufletului întunecat de umbra Legii, ci, după spusa

preaînțeleptului Pavel, privind cu fața descoperită slava Domnului (II Corintheni 3:18).

Pentru că, după cum spune Legea, toată partea bărbătească ce deschide pântecul este sfințită (Levitic 12:2) și femeia care tocmai a născut, devenind mamă a unui băiețel, trebuie să se curățească după naștere vreme de patruzeci de zile și așa să meargă cu o jertfă bine rânduită la [lăcașul lui] Dumnezeu. Cei care, la citirea Vechiului Legământ, au vălul pe inimă cred în chip copilăresc, ca să spun așa, că împlinesc această rânduială prin astfel de jertfe anuale, care niciodată nu pot desăvârși pe cei ce le aduc. Nouă însă care am crezut, cărora prin întoarcerea către Dumnezeu ni se ridică acest văl (II Corintheni 3:14-16), o dată și până la sfârșitul veacului, spre lăsarea păcatelor prin jertfa Lui, ne-a strălucit marea taină pe care cu puțin înainte am văzut-o și am lămurit-o la vremea potrivită. Anume că, potrivit cu înlănțuirea ideilor cercetării noastre, rânduiala de care am vorbit, a Legii, se vede împlinită doar cu Dumnezeu cel întrupat și cu nimeni altul.

Căci doar El, zămislit în chip negrăit și purtat în pântec în mod netâlcuit, a deschis pântecul fecioresc cel nedeschis de nuntă, păzind nestricate semnele fecioriei și după trecerea Sa mai presus de

înțelegere, și doar El e singurul bărbat de care se crede în mod duhovnicesc că nu a stăruit în El nimic din păcatul femeiesc. Din această pricină se și numește, după vrednicie, cu adevărat Sfânt, după cum și Gavriil, aducând Născătoarei de Dumnezeu bunele vestiri ale nașterii de viață făcătoare, a zis: „De aceea și Sfântul ce se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema“ (Luca 1:35). Astfel, a pomenit oarecum rânduiala statornicită și care s-a văzut [împlinită] doar în El, pentru că Lui, Care a deschis pântecul fecioresc prin minune dumnezeiască, I se potrivește în mod aparte numele de Sfânt. Și despre alți întâi-născuți scumpătatea evanghelică, aplecată asupra adâncimilor Legii pentru dovedire, a propovăduit că așa se cade a fi numiți din pricina afierosirii lor către Dumnezeu. Pe de altă parte, despre Cel întâi-născut mai înainte decât toată făptura (Coloseni 1:15) îngerul a spus: „Sfântul ce se va naște“, pentru că aceasta este adevărata sfințenie, arătată în lepădarea răutății și alegerea binelui, îndată după naștere, așa cum spune Prorocul.

Dar să ne întoarcem pe marea contemplației[11], după cum îi poruncește glasul dumnezeiesc rânduitorului Legii [Moisi], pentru că harul Duhului merge înaintea taberei dumnezeiești a Bisericii, prin strălucirea Scripturilor, ca un stâlp de foc și ca un nor, pentru ca, prin „toiagul puterii“

trimis din Sionul cel de sus, precum zice Psalmistul (Psalmul 19:2), prin care vrăjmașii sunt stăpâniți, să despărțim noianul[12] literei în două la trecerea limpede a înțeleșurilor și să fugim cu ajutorul harului de cugetul egiptean al celor neascultători, care sunt înecați de valul adevărului. Strădania acestora este să ne împiedice pe noi din calea Evangheliei și să ne facă să rămânem în cuptorul de fier al literei (pe care a numit-o Egipt), slujind țărânei și tăierii pietrei, adică orânduielilor trupești ale Legii. Dumnezeu tuturor i-a zis lui Moisi în Egipt, când a hotărât moartea celor întâi-născuți ai Egiptului: „Să-Mi sfințești pe tot întâiul-născut ce deschide pântecul între fiii lui Israil, de la om până la dobitoac” (Ieșire 13:2). Fericitul Moisi, în cuvântarea sa către popor, se arată ca și cum ar desface această ferecătură a rânduiei dumnezeiești zicând: „Și după ce te va duce Domnul Dumnezeu tău în pământul hananeilor, precum S-a jurat părinților tăi, și-l va da ție, vei osebi Domnului pe tot cel de parte bărbătească ce deschide pântecul, și pe tot cel ce deschide pântecul din turme ori dintre dobitoacele tale, câte se vor naște ție de parte bărbătească. Tot ce deschide pântecul asinei să-l schimbi pe oaie, iar de nu-l vei schimba, îl vei răscumpăra” (Ieșire 13:11-13), adică vei da pentru el un preț de răscumpărare.

Căci așa lămurește dumnezeiasca rânduială în Cartea Numerilor, zicând celui ce-și luase sarcina de arhieru: „Tot cel ce deschide pânțele din tot trupul pe care-l aduceți Domnului, de la om până la dobitoc, al tău va fi, dar cei întâi-născuți ai oamenilor vor fi răscumpărați cu preț; vor fi răscumpărate și cele întâi-născute ale dobitoacelor celor necurate. Iar prețul răscumpărării celui ce se răscumpără după o lună de la naștere va fi cinci sicli, după măsura siclului sfânt. Iar cele întâi-născute ale vacilor, și cele întâi-născute ale oilor, și cele întâi-născute ale caprelor să nu se răscumpere, căci sunt sfinte și sângele lor îl aduci la jertfelnic“ (Numeri 18:15-16). Glasul cel dumnezeiesc a alăturat și a numărat împreună cu animalele cele necurate pe cei întâi-născuți ai lui Israil, fiindcă în cultul rânduit de Lege nu era nimic curat și sfânt cu adevărat, chiar dacă se credea că se sfințesc, potrivit cu ce propovăduia Legea.

De asemenea, era rânduit să se dea preț de răscumpărare pentru toți oamenii care erau respinși de la jertfa lui Dumnezeu, fiindcă starea necuvântătoare a iudeilor nu era vrednică să aducă o închinare cuvântătoare și să se apropie de preatainicul jertfelnic al Noului Legământ pentru arderea de tot duhovnicească. Prețul de răscumpărare, așa cum se obișnuia să fie adus,

era, potrivit cu Legea, o jertfă sângeroasă (care însă, după prorocul Isaia, Dumnezeu nici măcar nu o ceruse – Isaia 1:11), pentru că scopul Legii ținea către o desăvârșire duhovnicească. Dar toate cele care erau aduse la jertfire, al căror sânge urma să fie vărsat înaintea jertfelnicului, s-a rânduit să fie numite „sfinte“, iar în acest fel ele preînchipuiau adevărul prin tipuri. Căci Cel ce Se aduce pe Sine jertfă și prinos lui Dumnezeu Tatăl, întru miros de bună mireasmă, este Domnul nostru Iisus Hristos, singurul Care este și Se numește cu adevărat Sfânt.

Dar poate că iudeul nesupus va zice că nu putem aduce ca jertfă pe cele întâi-născute ale animalelor necurate, fiind obiceiul ca ele să fie răscumpărate cu preț. De asemenea, nici pe cei întâi-născuți ai oamenilor nu-i jertfim (aceasta fiind și nepotrivit și străin de Legea dumnezeiască), ci aceștia erau răscumpărați printr-un preț potrivit. Dar să cerceteze dacă nu cumva vederea ochilor sufletului îi este acoperită de un vâl, pentru că deja, în altă parte, Legea rânduieste ca leviții să fie luați în locul celor întâi-născuți, zicând în cartea Numerilor următoarele: „Și a zis Domnul către Moisi, zicând: Iată, Eu am luat pe leviți dintre fiii lui Israil în locul a tot întâiul-născut, care deschide pântecele la fiii lui Israil; ei vor fi răscumpărarea acestora și vor fi leviți ai Mei, pentru că al Meu este

tot cel întâi-născut, din ziua în care am bătut pre tot cel întâi-născut în pământul Eghiptului“ (Numeri 3:11-13). Apoi, rânduind cu precizie felul schimbului, Legea spune: „Zis-a Domnul către Moisi: Cercetează pe tot cel întâi-născut, de la o lună și mai mare, și ia numărul numelor lor. Și ia-Mi pe leviți în locul tuturor celor întâi-născuți ai fiilor lui Israil“. Apoi, după ce a numărat pe cei întâi-născuți și i-a găsit mai mulți decât leviții, a zis: „A grăit Domnul către Moisi zicând: Ia prețul de răscumpărare de la leviți pentru toți cei care prisosesc ca număr dintre cei întâi-născuți ai fiilor lui Israil, și ia câte cinci sicli pentru fiecare copil, potrivit cu didrahma sfântă“.

Deci, dacă potrivit cu Sfânta Scriptură[13] leviții sunt răscumpărare pentru cei întâi-născuți ai fiilor lui Israil, după cum arată și precizia numărătorii unora și a altora, încât pentru cei ce prisosesc să fie plătită, potrivit Legii, o anumită sumă, care e atunci motivul pentru care Legea a rânduit să fie dat un preț de răscumpărare pentru fiecare dintre cei întâi-născuți? Pentru animalele neprimite ca jertfă, Legea spune ca ele ori să fie înlocuite, ori să fie răscumpărate cu preț. Dar pentru oameni aflăm că și preț trebuie să se dea, și că schimbul a fost făcut prin leviți, ceea ce pare nepotrivit cu litera Legii, așa cum arată rânduiala pentru animale și însăși natura lucrurilor. Căci dacă după alegerea

leviților la slujba lui Dumnezeu în locul celor întâi-născuți s-a rânduit să se dea și preț de răscumpărare pentru aceștia [din urmă], este limpede că leviții nu aveau același preț și valoare de răscumpărare. Dacă lucrul acesta stă așa, atunci pe atât e mai nevrednică răscumpărarea făcută cu argint, cu cât toată firea necuvântătoare și neștiutoare e mai lipsită de cinste față de natura umană. În plus, ochii lor s-au închis, potrivit cu Prorocul, și nu mai pot să vadă (Isaia 6:10). Oare nu vor putea să audă pe preaînțeleptul Miheea care strigă? Cred că nu, pentru că și cu urechile s-au făcut greoi la auzit. Să vină însă prorocul acesta strigând cu glas mare și vestind tainic mai dinainte prin duhul său de proroc lepădarea celor întâi-născuți ai iudeilor, la fel ca aducerea jertfelor trupești. Căci zice: „Cum Îl voi înțelege pe Domnul, cum voi cunoaște pe Dumnezeul meu cel Preaînalt? Oare Îl voi îndupleca pe El cu viței de un an? Sau primește Domnul întru mii de berbeci sau întru zeci de mii de țapi grași? Sau voi da pe cele întâi-născute ale mele păgânătății, rodul pântecelui meu pentru păcatul meu?” (Miheea 6:6-7). Auză cei cu inima îngroșată ce acuză le-a adus Prorocul pentru noi, pentru că fericitul Miheea i-a numit „întâi-născuți ai păgânătății” pe cei întâi-născuți după trup ai lui Israil!

Deci, în ce fel erau socotiți sfinți cei întâi-născuți de vreme ce cuvântul prorocesc îi numește „întâi-născuți ai păgânătății”? Să ne spună nouă limbile bâlbâite de-a binelea, care nu-s în stare să grăiască drept adevărul, cum de a îndrăznit Prorocul în Duhul Sfânt să-i numească „rodul păgânătății”? Cum de cuvântul despre răscumpărarea lor nu pare a fi încheșat și bine înlănțuit, nici măcar după sensul la îndemână al literei, deși noi credem și înțelegem Legea ca fiind sfântă și duhovnicească? Dar vie în locul toiagului puterea adevăratului Legiuitor și Împărat al slavei, Hristos, ca să-mi ajute să trec marea cuvântului și să povățuiască norodul Său în calea dreptei înălțări și contemplări[14], ca să călătorească spre cetatea în care sălășluiește cunoștința și adevărul, iar pe cei potrivnici să-i acopere nebiruita slavă dumnezeiască, de care să se umple întreg pământul spre a cunoaște pe Domnul, precum zice Scriptura, ca o apă multă care să acopere mările.

Dumnezeul cel întrupat a omorât și a risipit deja pe cel întâi-născut al diavolului, adică păcatul, săvârșind osândirea răutății prin Sine Însuși odată cu nașterea Sa trupească. Astfel, a umplut de plâns și puterile potrivnice, luând de la ele, ca pe niște vase, pe magii de la răsărit, care, prin închinare și cunoașterea stăpânirii Lui, s-au făcut vase de bună treabă Stăpânului spre împreună-

lucrarea la zidirea Bisericii, cortul cel făcut cu adevărat de Dumnezeu (Evrei 8:2), pe care l-a înfipt Domnul, și nu omul. Acum însă, după cum a izbăvit în Sine Însuși neamul omenesc de cugetul trupesc, l-a făcut să plece din Egipt, adică să scape din fortăreața întunecată și îngrozitoare a morții. Dar nu îi sfințește lui Dumnezeu și Tatăl doar pe cei întâi-născuți ai oamenilor, ci întreg neamul omenesc e deja sfințit prin plămada noastră luată de El dintru început, adică prin trupul însuflețit în chip înțelegător luat de El, care a dospit spre sfințire întreaga ființă a alcătuirii omenești. „Căci dacă pârga este sfântă, și frământătura este sfântă“ (Romani 11:16), așa mai spune eu, potrivit cu dumnezeiescul Apostol. După cum seminția luată odinioară pentru a sluji în locul pârgii celor întâi-născuți cuvântul legiuitor o aduce în mod preînchipuitor lui Dumnezeu, tot așa acum vedem că Arhiereul mărturisirii noastre, Cel cuvios și fără răutate, și neîntinat, și lipsit de orice prihană a cugetului, Se aduce Tatălui în mod trupesc întru strălucita întipărire a adevărului în locul omenirii afierosite Lui prin credință. Și asta cu atât mai mult cu cât vedem că întreaga omenire nici nu lipsește, nici nu prisosește față de Cel care S-a dat pe Sine ca preț de răscumpărare pentru mulți, potrivit cu rațiunea sfințeniei (așa cum, în umbra Legii, cei întâi-născuți au fost găsiți mai numeroși

decât leviții), ci rămâne inferioară Lui, pentru că cel ce e binecuvântat e mai mic, fără nici o îndoială, decât Cel care-l binecuvântează.

În acea vreme, doar în neamul lui Israil era rânduită vrednicia preoției levitice și numai pentru leviți există mărturii că întâi-născuții erau preț de răscumpărare. Dar Hristos a venit ca Arhiereu al bunătăților viitoare, cum spune întru-tot-înțeleptul Pavel, nu după rânduiala lui Aaron, ci după rânduiala lui Melchisedec (Evrei 7:9, 11, 14, 17), așa cum a spus odinioară dumnezeiescul cuvânt. Iar prin schimbarea preoției, deoarece El era din altă seminție (fiind limpede că Domnul nostru Iisus Hristos a răsărit din Iuda), s-a înfăptuit și schimbarea Legii, noi fiind mutați de la umbra Legii[15] la Evanghelia împărăției cerurilor, așa cum de la seminția levitică s-a săvârșit mutarea preoției la seminția împărătească a lui Iuda. Prin însușirea rânduiei preoțești a lui Melchisedec, Hristos S-a adus pe Sine răscumpărare nu doar pentru Israil, ci pentru toate neamurile, și a fost rânduit Arhiereu al mărturisirii tuturor oamenilor, pentru că și Melchisedec se știe că provenea dintre neamuri și din seminția lui Avraam. Cât despre prețul de cinci didrahme, care trebuia plătit pentru fiecare întâi-născut, aceasta arată în chip enigmatic[16] că fiecare dintre noi trebuie să-și sfințească fiecare simț pentru Dumnezeu, iar

lucrarea simțurilor să o înfățișăm Ziditorului curată și străină de orice plăcere nepotrivită, ca niște prețuri de răscumpărare sfinte și legiuite.

Această sfântă lucrare o prăznuim noi astăzi, această tâlcuire duhovnicească[17] s-a potrivit cu sărbătoarea de azi. În aceasta Mântuitorul e adus la vedere potrivit cu Legea, dar în chip înțeleghător și duhovnicesc aduce pârga frământăturii noastre Tatălui și o arată în întregime sfântă și potrivită pentru a fi adusă Dumnezeirii. Căci pentru aceasta se chinuia[18] în trecut Legea și spre aceasta țintea, atât în ce privește pe întâii născuți, cât și în privința schimbului Leviților și al prețuirii cu didrahme. Așa ne-a trecut harul Duhului peste marea Scripturilor.

Dar să vedem și judecata și dovezile oponentilor. Mai sus a fost înfățișată lămurit rânduiala leviților și a întâilor născuți. Și după cum marele Moisi a încurajat poporul, asigurându-i că nu-i vor mai vedea pe egipteni, tot așa și eu vin acum și binevestesc poporului ales (Tit 2:14) al lui Dumnezeu că nu vom mai vedea nimic din tabăra trupească a închinării umbroase. Pentru că unde este slujirea leviților acum, după arătarea Marelui Arhieru? Unde prețuirea celor întâi-născuți, acum, după răscumpărarea curățitoare a lumii? Unde cealaltă scumpătate a împlinirii Legii? Nu

vezi că, până ce noaptea neștiinței cuprindea totul, închinarea potrivită cu Legea oferea o oarecare lumină, abia perceptibilă, dar când S-a arătat Răsăritul cel de Sus și ziua mântuirii a strălucit, opaițul rânduielilor Legii s-a făcut nevăzut, biruit de lumina preastrălucitoare a harului? Nu fu oare doborât la pământ, la fel ca și conducătorii și carele de luptă, acel faimos Templu și toată măreția și semeția arhierilor din el? Nu s-a dărâmat și nu s-a risipit toată buna lor rânduială legiuită? Căci unde vor mai aduce acum jertfele pentru femeile care au născut de vreme ce locul rânduit pentru aceasta a fost năruit și era hotărât limpede că nu e îngăduit să fie aduse jertfele altundeva (Deuteronom 12:6)? Unde este veșmântul preoțesc, și vrednicia [preoțească], și toate celelalte?

Dar ca să nu le mai înfățișăm pe toate în parte și ochiul sufletului să ne fie înspăimântat ca de o neîncetată atingere și vedere a unor morți, să-i lăsăm pe acei morți lângă apa literei Legii, iar noi să cântăm iubitorului de oameni Dumnezeu cântarea de biruință și, hrănindu-ne cu hrana cea cu adevărat cerească și bând din băutura izvorâtă din piatra cea adevărată, să mergem în muntele lui Dumnezeu Horev, adică în înalta învățătură a Evangheliei, ca, prin glasul dumnezeieștilor trâmbițe, graiurile fericitului Luca, să ne stârnim

auzul lăuntric. Acesta este ca un glas ce strigă din adâncurile sfinte ale mistagogiei Duhului: „Și când s-au împlinit zilele curățirii lor, după Legea lui Moisi, L-au adus pe Prunc la Ierusalim, ca să-L pună înaintea Domnului, precum este scris în Legea Domnului, că orice întâi-născut de parte bărbătească să fie închinat Domnului, și să dea jertfă, precum s-a zis în Legea Domnului, o pereche de turturele sau doi pui de porumbel. Și iată era un om în Ierusalim, cu numele Simeon; și omul acesta era drept și temător de Dumnezeu, așteptând mângâierea lui Israil, și Duhul Sfânt era asupra lui. Și lui i se vestise de către Duhul Sfânt că nu va vedea moartea până ce nu va vedea pe Hristosul Domnului. Și din îndemnul Duhului a venit la Templu.“ (Luca 2:22-27).

Ce înseamnă „așteptând mângâierea lui Israil“? Adică aștepta arătarea adevărului și strămutarea la acesta a poporului israelitean de la umbra Legii, astfel încât, izbăvit de stihiiile lumii, să deprindă elementele fundamentale ale învățaturii adevărului și să se instruiască în desăvârșirea ei. Dar, desigur că nu ar putea spune cineva că iudeii se aflau într-o stare rea, că erau în robie și că își așteptau slobozirea și revenirea la înflorirea de odinioară. Pentru că vechea lor viață se ducea după legi bune, templul stătea bine și jertfele din el se aduceau

cum trebuie și păzeau toată viața socială îndeobște.

Dacă va pretexta cineva că se aflau în stăpânirea romanilor și că fusese așezat ca rege al Iudeii Irod, care era de alt neam, să știe cel ce obiectează că societatea nu era influențată de faptul că Israil era condus de un rege străin, așa încât bătrânul Simeon putea să aștepte o mângâiere de acest fel. Pentru că asta se mai întâmplase și în alte dăți, când, precum un tată își dă fiul neascultător unui pedagog aspru ca să-i bage mințile în cap, așa și israeliții s-au aflat adesea sub regi de alt neam. Și aceasta o dovedește petrecerea de mulți ani a poporului în Egipt, precum și prorocul Ieremia, care, în anii regelui Sedechia, din poruncă dumnezeiască a grăit către el și către popor, vestind că vor intra sub sceptrul lui Nabucodonosor și că vor fi supuși de haldei (Ieremia 34:1 ș. u.). Dar nu a fost numai situația celor care au ajuns sub stăpânirea unui străin, după ce au meritat o viață mai aspră, lucru care nu e de mirare, ci îndelunga răbdare a lui Dumnezeu i-a arătat pe unii dreți, de care lumea nu era vrednică (Evrei 11:38), ca să vorbesc ca Pavel, să nu ajungă conducători, ci supuși unor barbari și necredincioși, încât să se vadă fără de tăgadă puterea cucernicieii lor. O dovedește aceasta Avraam, când a ajuns în Egipt și Faraon i-a luat

soția (Facere 12:20), iar el a pribegit în pământ străin. La fel și fiul său, și nepotul său, vorbesc de Isaac și de Iacov, și de asemenea cel mai înțelept fiu al celui din urmă, care a ajuns rob și a fost osândit la temniță (Facere 39:20).

Așadar, dreptul Simeon nu aștepta mângâierea lui Israil într-un fel lumesc și pompos, ci aștepta adevărata mutare la frumusețea adevărului. Căci i se vestise că va vedea pe Hristosul Domnului înainte de săvârșirea din viață, și, de aceea, aștepta în chip duhovnicesc mângâierea poporului. „Și din îndemnul Duhului a venit la Templu; și când părinții au adus înăuntru pe Pruncul Iisus, ca să facă pentru El după obiceiul Legii, el L-a primit în brațele sale și a binecuvântat pe Dumnezeu și a zis: Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, în pace, că ochii mei văzură mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor“ (Luca 2:27-31). O, fericit cu adevărat și de trei ori fericit bătrân! O, fericită acea sfântă intrare a ta în Templu, prin care ai alergat la ieșirea din viață! O, fericită privirea sufletului tău dimpreună cu a trupului! Ochii trupului au privit arătarea dumnezeiască în trup, iar ochii sufletului nu au rămas doar la cele văzute, ci, luminați de lumina Duhului, L-au cunoscut pe Dumnezeu-Cuvântul întrupat și au înțeles dumnezeiasca mântuire pe care Dumnezeu

a pregătit-o pentru toate popoarele. Ferice sunt mâinile tale care au atins Cuvântul vieții! Fericită e limba ta care a binevestit descoperirea luminii de viață dătătoare!

Dar de ce m-aș zori să aduc lauda potrivită fiecărui mădular al tău în parte de vreme ce Evanghelistul a spus deja că ești cu totul vrednic de laudă și vas al Duhului Sfânt? Vino însă, o, fericit părinte, cu Duhul care grăiește în tine, și învață, ca pe fiii tăi, pe pruncii Bisericii care e comoara ascunsă în tine, ca într-un vas de lut, prin puținele tale cuvinte! Căci către voi și cei asemeni vouă, împodobiți cu căruntețea cugetării înalte și bătrâni adevărați, care și sunteți numiți Părinți ai Bisericii, ne povățuiește cuvântul dumnezeiesc acum pentru a afla învățăturile mântuitoare, zicând: „Întreabă pe tatăl tău, și-ți va vesti ție, și pe cei mai bătrâni ai tăi, și-ți vor spune“ (Deuteronom 32:7)!

Puterea Duhului care a mișcat atunci limba aceluia să ne dea și nouă acum cuvânt întru deschiderea gurii! „Acum slobozește“, zice, „pe robul Tău, Stăpâne, după graiul Tău în pace“! Căci, de când Hristos S-a făcut om și a risipit păcatul pricinuitor de război și pe noi ne-a dus la Tatăl, mutarea sfinților se face în pace. Pentru că și marele David a spus mai dinainte aceasta în chip prorocesc: „În pace mă voi culca și voi adormi“

(Psalmul 4:9), nu acum, ci închipuind venirea lui Hristos. Și, ca și cum ar arăta dobândirea acestei nădejdi (zic de pașnica adormire în Hristos) de către sfinți prin Duhul, zice: „Că Tu, Doamne, întru nădejde m-ai așezat!“ Dar fericitul bătrân Simeon, deja văzând timpul plinit, zice: „Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne, după graiul Tău în pace!“, arătând că dumnezeiasca făgăduință era prezentă. „Că văzură“, zice, „ochii mei mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor noroadelor“, adică mântuirea săvârșită prin Hristos pentru întreaga lume, și nu numai pentru Israil. Dar cum mai sus zice că așteaptă mângâierea lui Israil, iar acum că a văzut mântuirea lui Dumnezeu vestită tuturor neamurilor? Pentru că în acel moment știa prin Duhul că atunci când mângâierea lui Israil va fi săvârșită, atunci și tuturor noroadelor le va fi gătită mântuirea.

Privește însă la exactitatea insuflării dumnezeiești! Pentru că zice „lumină spre descoperirea neamurilor“, la fel ca marele Pavel când îl numără pe Israil după neamuri și zice: „Când va intra numărul neamurilor, atunci și întregul Israil se va mântui“ (Romani 11:25-26). Așadar, și el a arătat dinainte chemarea neamurilor, la urmă, potrivit cu prorocia, păstrând întoarcerea întregului Israil, chiar dacă acum s-a mântuit o rămășiță din iudei, care au alergat deja la har. Dar ia aminte și la

sensul propriu al înțelesurilor înalte! Pentru că din cuvintele „lumină spre descoperirea neamurilor“ ne dă să înțelegem descoperirea dumnezeieștii mântuiri, pentru că oamenii se aflau în întunericul desăvârșit și în deplină beznă, fără nici o rază luminoasă a cunoașterii de Dumnezeu. Fiindcă, înainte de venirea lui Hristos, neamurile erau în starea în care fericitul Isaia a binevestit poporului ce ședea în întuneric că va vedea lumină mare (Isaia 9:2). Dar pentru că Israil a fost totuși luminat prin chipul Legii, chiar dacă numai în parte, nu se mai amintește de lumina pentru el, ci a prorocit că va moșteni slava, amintind de vechea lui istorie. Așa cum mai demult minunatul Moisi, cel ce a ajuns a vorbi împreună cu Dumnezeu, avea fața slăvită, tot așa și ei, vorbind prin credință în lumina dumnezeiască a întrupării și luminați de puterea Duhului, vor străluci în slavă, lepădând vechiul acoperământ, și se vor schimba în același chip, trecând din slavă în slavă, precum zice Apostolul, dar cu puterea Duhului, adică a Domnului (II Corintheni 3:18).

Spusa de Dumnezeu cugetătorului Simeon, anume că Domnul este pus spre căderea și ridicarea multora în Israil, arată, prin împletirea înțelesurilor cu vestirile prorocilor, că unul și același Dumnezeu și a dat Legea, și a grăit prin proroci, atât în Vechiul cât și în Noul Legământ.

Deoarece cuvântul prorocesc a numit pricina „piatră de mult preț“ (Isaia 28:16) și „piatră de scandal“, ca să nu fie rușinați cei care cred în El. Deci, El este cădere pentru cei care, din pricina necredinței, cad sub smerenia cărnii, dar este ridicare pentru cei care au cunoscut statornicia iconomieii dumnezeiești. Dar și când a grăit despre sabia ce va trece prin sufletul Născătoarei de Dumnezeu, a prorocit în mod limpede Patima Crucii. Pentru că toate cele spuse și înfăptuite de la însăși zămislirea mai presus de minte și până la vremea Patimii arată ca și cum ar fi un singur trup netăiat, despre care Născătoarea de Dumnezeu avea o înțelegere foarte înaltă și foarte potrivită cu Dumnezeirea, vom crede că ea a pătimit ca pe o tăiere vremea lipsită de slavă a Răstignirii, chiar dacă în vremea Învierii s-a săvârșit minunea reîntregirii depline a tăieturii. Dar cuvântul [din Scriptură] nu înseamnă că doar ea a suferit de această durere, ci spune mai dinainte că se vor arăta gândurile de îndoială și de dezbinare din multe inimi, astfel încât, prin diferitele învățături despre El, Fecioara, de Dumnezeu Născătoarea, să nu sufere vreo clătinare[19].

Prorocița Ana, din pricina bătrâneților, spune un lucru nedeslușit, care nu s-a auzit bine, de aceea și înalta Evanghelie nu a însemnat cuvânt cu cuvânt ce a spus ea. Să aflăm, mai întâi, de la

Evangelist cine era ea, de unde se trăgea și din ce pricină se găsea la Templu, iar apoi să tâlcuim care este înțelesul cuvintelor ei.

Zice deci fericitul Luca: „Și era și Ana prorocița, fiica lui Fanuel, din seminția lui Așer, ajunsă la adânci bătrânețe și care trăise cu bărbatul ei șapte ani de la fecioria sa. Și era văduvă, în vârstă de optzeci și patru de ani, și nu se depărta de Templu, slujind noaptea și ziua în post și în rugăciuni. Și venind și ea în acel ceas, lăuda pe Dumnezeu și vorbea despre Prunc tuturor celor ce așteptau mântuirea în Ierusalim“ (Luca 2:36-38). Care e motivul pentru care Evangelistul face o istorisire atât de precisă despre prorociță, încât amintește până și de tatăl și de seminția ei, și nu a găsit altceva mai însemnat să spună? Despre acest motiv ar ști doar Însuși Dumnezeu sfinților și cei învățați să grăiască taine prin insuflarea Duhului Lui, după dumnezeiescul Apostol (I Corintheni 14:2). Însă, pe cât suntem noi în stare, putem să spunem că în acea vreme erau și alte femei cu același nume ca și fericita aceasta și care se dădeau ca și ea la aceleași strădanii sfinte, stăruind în posturi și rugăciuni. Deci, pentru a fi limpede despre care persoană vorbește, amintește de tatăl ei și de seminția ei, încununându-o cu mari laude, pe care cei ce le-au auzit le socoteau

vrednice de credință, cărora ea le și vorbea despre Domnul.

Dar pentru că, precum s-a spus, din pricina bătrâneții și-a pierdut tăria glasului, să ne apropiem urechea cugetului nostru de gura ei prin cercetarea de față și să vedem ce a spus și ea celor care așteptau răscumpărarea în Ierusalim. Fiindcă, potrivit cu înlănțuirea logică a înțelesului, [Ana] a vorbit despre Domnul luând din cuvintele proorocești, pentru că cei către care zice Evanghelia că a grăit așteptau și ei răscumpărarea în mod sigur din dumnezeieștile așezăminte aflate la proroci. Iar pentru a arăta taina, i-a fost la îndemână cuvântul marelui Isaia: „Un Prunc S-a născut nouă, Fiul, și S-a dat nouă, a Cărui stăpânire e pe umărul Lui, și s-a chemat numele Lui Înger de mare sfat“ (Isaia 9:6). Și încă și acestea: „Luminează-te, luminează-te, Ierusalime, că-ți vine lumina, și slava Domnului peste tine a răsărit!“ (Isaia 40:1). Iar marele David adaugă: „Mila și adevărul s-au întâmpinat, dreptatea și pacea s-au sărutat“ (Psalmul 84:11) și: „Văzut-au toate marginile pământului mântuirea Dumnezeului nostru“ (Psalmul 97:3). Și arătând spre El zice: „Înainte de soare rămâne numele Lui și întru El se vor binecuvânda toate semințiile pământului“ (Psalmul 71:17-18). Toate neamurile Îl fericesc, și Îi slujesc Lui, și I se vor închina Lui,

pentru că „Domnul a făcut mântuirea Lui cunoscută“ (Psalmul 97:2) fiilor lui Israil. De asemeni și glasul cinstit și îngeresc al lui Maleahi vestește: „Iată, eu trimit îngerul Meu și va găti cale înaintea feții Tale, și îndată Domnul, pe Care voi Îl vreți, și Îngerul Legământului, va veni în Templul Său“ (Maleahi 3:1).

Încă și alte flori tainice de cuvinte prorocești, luate din alte Scripturi, a împletit Ana într-o cunună de Dumnezeu cuvântătoare și fericită, cu mână slabă și tremurătoare, pentru că era foarte înaintată în zile. Cei ce auzeau atunci nu pricepeau înaltele înțelesuri ale istorisirii despre Domnul, pentru că și mai târziu, după atâtea dovediri prin semne și propovăduire a tainelor dumnezeiești, Vistiernicul comorilor înțelepciunii și cunoștinței, Hristos, a spus ucenicilor Săi: „Multe am să vă spun, dar nu puteți încă să le purtați“ (Ioan 6:12). Chiar dacă bătrâna prorociță a spus un cuvânt nedeslușit despre Domnul, pentru că ea reprezenta Legea care se învechise și îmbătrânise și, aflându-se aproape de dispariție, a făcut loc Noului Legământ, totuși cuvântarea ei nu a fost fără roade pentru ascultătorii înțelepți, la fel cum nu a rămas nici înainte-vestirea făcută de Lege prin umbre și ghicituri a marii taine.

Veniți deci și voi, părinți și frați duhovnicești, care sunteți învățați a prăznui întru înnoirea Duhului, iar nu întru vechimea literei, care sunteți datori să sărbătoriți Paștile de viață făcătoare ale jertfei lui Hristos cu azimile curăției și ale adevărului (I Corintheni 5:8), cei care ați lepădat în nașterea din nou a Sfântului Botez pe omul cel vechi, care se strică prin poftele înșelăciunii, și v-ați îmbrăcat în cel nou, care se înnoiește întru cunoștință după chipul Ziditorului său! „Veniți să ne bucurăm de Domnul, să strigăm lui Dumnezeu, Mântuitorului nostru!” (Psalmul 94:1), să spunem și noi: „Cât sunt de înfricoșătoare lucrurile Tale, Doamne!” (Psalmul 65:3), chiar dacă vrăjmașii Tăi s-au înșelat în ce privește mulțimea puterii Tale, închizându-și de bunăvoie ochii față de lumina Ta dumnezeiască arătată în lume. „Să întâmpinăm fața Lui întru mărturisire și în psalmi să strigăm Lui” (Psalmul 94:2). „Prin El să aducem pururi lui Dumnezeu jertfă de laudă, adică rodul buzelor care se mărturisesc Numelui Lui, iar facerea de bine și viața de obște să nu le uităm, pentru că astfel de jertfe Îi plac lui Dumnezeu” (Evrei 13:15-16), ca să ne ridicăm din întinăciunea păcatului și tinerețea noastră duhovnicească să se înnoiască precum cea a vulturului, întocmai ca a fericitului bătrân Simeon. Astfel să alergăm și noi cu pace și bucurie către ieșirea din viață, cu bună încredințare și

nădejde de mântuire, și să nu străbatem viața de acum cu rușine și frică, oarecum fără să vrem, precum cei cu conștiința apăsată de rele socotesc prezența împăratului neplăcută și urâtă.

Să o imităm pe fericita Ana, care a petrecut în posturi și rugăciuni cu tărie și fără să dea înapoi! Să nu ne arătăm mai prejos decât o femeie văduvă și încă viețuind sub umbra Legii, în care era lucrul rar faptul de a fi bineplăcut lui Dumnezeu! Noi însă, luminați de har și ajutați de o nădejde mai curată și mai înflăcărată, și împuterniciți de tăria Duhului, să nu ne despărțim de învățăturile sfinte, din care se naște în suflete obiceiul cel mântuitor, așa cum nici ea, ni se mărturisește, nu se despărțea de Templu, să nu ne lăsăm rătăciți prin gânduri de la frica lui Dumnezeu, ci în ea să ne ținem trupurile și gândurile, după cuvântul Prorocului. Să-l auzim pe marele Pavel învățând: „V-am logodit unui bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos ca pe o fecioară neprihănită“ (II Corintheni 11:2) și să nu stricăm înțelegerile făcute cu El prin amestecarea cu stricătorul vieții prin a face voile lui. Să imităm întreaga-cugetare a prorociței și căsătoria ei cu un singur bărbat! Dar, după puterile voastre, nu vă lipsiți de imitare nici cei ce v-ați dezlegat de căsătorie[20] și, dacă e cu putință, nu vă căsătoriți a doua oară! Astfel, Pavel

adeverește că va fi mai bine pentru voi (I Corintheni 7:40).

Să aducem și noi la jertfelnicul de sus, ca pe o pereche de turturele, curăția trupului și a sufletului sau, ca pe doi pui de porumbel, grija pentru cele bune, nu doar înaintea Domnului, ci și înaintea oamenilor, pentru ca și noi să le săvârșim pe toate în chip duhovnicesc, potrivit cu legea dumnezeiască, înaintând în har și înțelepciune până ajungem la măsura vârstei deplinătății lui Hristos (Efeseni 4:13)! Și așa să desăvârșim omul nostru cel lăuntric și, făcându-ne locașuri ale Duhului Sfânt, să ne înturnăm în patria noastră cea adevărată, în Ierusalimul cel ceresc, întru care să ne învrednicim de fericire și de neîncetata veselie și să ne desfătăm de Împărăție în Hristos Iisus, Căruia fie slava și stăpânirea dimpreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor! Amin.

NOTE

1. Substantivul $\phi\rho\acute{o}\nu\iota\omicron\iota\varsigma$, aflat în text la un dativ instrumental, are o bună tradiție filosofică, în psihologia lui Aristotel – preluată, cu câteva simplificări, de Părinți – însemnând „înțelepciune practică”. Este vorba de capacitatea buneii cumpăniri a lucrurilor în privința acțiunilor ce

urmează a fi săvârșite. Dar această înțelepciune practică nu o poate avea decât cel virtuos în toate cele, ne zice Aristotel (Etica nicomahică, 1144 a, 35). Virtutea, la rândul ei, e condiționată de înțelepciunea practică. De aceea, Sfântul Grigorie nu se referă aici la extaz, ci la o stare permanentă a Sfântului Apostol Pavel de „înger pământesc și de pământean ceresc“.

2. Joc de cuvinte între φρόνις (chibzuială, înțelepciune practică) și καταφρόνις (dispreț), unde prepoziția κατα arată înțelepciunea practică îndreptată împotriva a ceva, într-o stare de război cu un dușman pe care-l observă, îl evită, îi dejoacă planurile și, mai ales, se ferește să nu aibă părtaşie cu el.

3. Adjectivul compus θεόληπτος (ales de Dumnezeu, posedat de Dumnezeu) se lasă despicat în θεός, „Dumnezeu“, și participiul verbului λαμβάνω, „a primi, a apuca, a prinde“. Astfel, ca determinant al lui νοῦς, „minte“, el denotă capacitatea ei constitutivă de a-L primi în ea pe Dumnezeu, dar și de a-L „prinde“ și, prin căutare, și a-L avea.

4. Aluzie la vedenia prorocului Iezechiel, cap. 1:16 și.u.

5. Compusul σύνσωμος (σύν + σῶμα) denumeste un trup format din unirea strânsă a altor două, dar și unirea euharistică a creștinului cu Hristos.

6. Ἀναγωγικῶς. Principalele patru sensuri scripturistice de care vorbesc Părinții sunt: literal, anagogic, alegoric și tipic. Tâlcuirea anagogică nu elimină sensul literal, ci îl întregește prin adăugarea unor înțelesuri care înalță sufletul (ἀνά – sus, ἄγω – duc, de unde ideea de înălțare). Prin aceasta, sensul anagogic se deosebește de cel alegoric, cultivat până la saturație de Origen. Sfântul Grigorie preferă să vorbească mai mult de sensul duhovnicesc al Scripturii, a cărei caracteristică e „folosul duhovnicesc“ pe care-l aduce în viața creștinilor.

7. Plecând de la înțelesurile simbolice ale numerelor, Sfântul Grigorie dezvoltă, în continuare, o exegeză biblică anagogică, din care scoate înțelesuri și, desigur, folos duhovnicesc.

8. Rând pe rând, sunt înșirate simțurile duhovnicești ale omului lăuntric. Ele „sunt de natură spirituală și nematerialnică“ (OE, p. 245), cu ajutorul lor creștinul „soarbe buna mireasmă a lui Hristos deodată cu sorbirea Duhului“ (CC, p. 128) și percepe lumea duhovnicească, simțind cu putere legătura cu Dumnezeu. Accentuarea lor și a simțirii prezenței lui Dumnezeu e specifică Părinților răsăriteni, în timp ce teologii apuseni nu văd în aceste expresii decât influențe eretice mesaliene. Pe de o parte, e Dumnezeu cel viu în legătură vie cu fapăturile Sale, pe de alta, un

Dumnezeu filosofic, rece și distant.

9. Expresia ἡ τῶν νοητῶν αἰσθήσεων γυμνασία lasă să se înțeleagă existența unei gimnastici a omului lăuntric, idee dragă Părinților, săvârșită asemenea exercițiilor de gimnastică, adică după o metodă riguroasă. Prin aceasta, creștinul „trebuie să crească până la măsura vârstei duhovnicești în Duhul, adăpat neîncetat cu sudoarea virtuții și cu dărnicia harului“ (DN, p. 458). Toate acestea reflectă comparațiile Sfântului Pavel între viața duhovnicească și luptele ascetice, pe de o parte, și arta războiului, pe de alta.

10. Prin termenul ἀλλοτριώσις (înstrăinare), Sfântul Grigorie denumește înstrăinarea omului de Dumnezeu și de rai în urma căderii. Revenirea se face printr-o altă „înstrăinare“, de data asta de lumea căzută și de păcat, adică „înstrăinarea, pe cât posibil, de orice răutate cu fapta, cu cuvântul cât și cu gândul, curățindu-ne de orice întinăciune a păcatului“ (DNC, p. 441). Astfel că postul nu e o privațiune, ci o apropiere de Dumnezeu, o revenire în cele pentru care a fost omul creat.

11. Contemplația (θεωρία) biblică este, la Sfântul Grigorie, o metodă exegetică la care se referă explicit de multe ori în operele sale. Prin θεωρία τοῦ λόγου – „contemplația cuvântului“ (VM, p. 58), tâlcuitorul vede cu ochii minții înțelesul, înlănțuirea internă a ideilor sensului duhovnicesc,

intră într-o intimitate cu Domnul, Care a inspirat acel cuvânt și i-a dat astfel de virtualități de sens. Astfel, tâlcuirea duhovnicească este o activitate posterioară unei cunoașteri directe, contemplative, plene a lui Dumnezeu, mijlocită de textul biblic. Θεωρία e o taină ce ține de viața mistică a exegetului și, în conținutul ei, depășește nu numai ceea ce spune exegeza izvorâtă din ea, ci chiar și ceea ce poate spune. Urmează un paragraf în care sunt comparate două tipuri de exegeză: literală (moartă) și duhovnicească.

12. Atent la nuanțele cuvintelor, Sfântul Grigorie folosește pe θάλασσα (mare, în sens generic) pentru a caracteriza bogăția contemplației, și pe πέλαγος (noian, largul înfricoșător al mării), pentru a caracteriza cuprinsul literei.

13. Pentru a denumi Sfânta Scriptură, Sfântul Grigorie folosește aici expresia ἱερὸν Γράμμα (litera sfântă), arătând că sensul duhovnicesc se află îmbibat în litera Scripturii, „fiindcă toate cele pe care dumnezeiasca Scriptură le spune sunt glăsuiri ale Duhului“ (CE, VII, PG 45, 744). Nefiind deci un simplu cuvânt omenesc, ci e insuflată de Duhul, poartă latent o mulțime de sensuri duhovnicești. Descoperirea lor o face harul în mintea și inima tâlcuitorului, în măsura în care acesta se apropie cu sfințenie de „litera sfântă“.

14. Vezi nota 11 la această Omilie.

15. Expresia „umbra legii“ trebuie situată în contextul împărțirii tripartite, de obârșie origenistă, a Revelației, adoptată de toți Părinții: Legea este umbra, Noul Legământ este icoana, imaginea, iar cele eshatologice, aflate acolo unde a intrat Iisus prin jertfa Sa (Evrei 9:12), sunt realitățile cu statut ontologic deplin (cf. CC, p. 186). Pe măsura creșterii duhovnicești, simbolurile biblice devin tot mai transparente, lăsând să se vadă dincolo de ele, dar cunoașterea deplină rămâne rezervată eshatonului.

16. Adverbul αἰνιγματώδῳς arată că acțiunea plătirii celor cinci didrahme este o αἰνιγμα, o „ghicitură“.

17. Formula πνευματικὴ ἀνάπτυξις (dezvoltare duhovnicească) sugerează că Vechiul Testament e sămânța, dezvoltată de exeget prin exegeză, urmărind ἀκολουθία, înlănțuirea internă a ideilor.

18. Verbul ὀδίνω înseamnă, literal, „a îndura chinurile nașterii“. Legea se chinuia deci să nască mântuirea, dar nu a putut până ce Hristos nu a plinit-o într-o zi în toate.

19. Substantivul κλόνος arată o mișcare violentă, de obicei în timpul războiului, al luptei. Sensul lui în text e că Pronia a purtat de grijă ca Maica Domnului să nu pățească nimic din partea ucigașilor Fiului ei sau de la mulțimea înfierbântată, deși se afla chiar lângă Crucea

Domnului.

20. Adică cei rămași văduvi după prima căsătorie.

[Sfântul Grigorie de Nyssa, *Omilii la Praznice Împărătești*, traducere din greaca veche și note de Ierom. Agapie Corbu, Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2010, pp. 67-92.]

